

Dopełnianie obowiązku informacyjnego wobec klientów pomocy społecznej w świetle RODO

Dr Ewa Kulesza

Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji

Obowiązujące obecnie Rozporządzenie unijne¹ regulujące zagadnienia prawy obowiązków administratorów danych osobowych i osób, których dane są przetwarzane, w stosunku do którego w dalszej części opinii używany będzie skrót RODO, poszerzyło zakres uprawnień osób, których dane są przetwarzane, w porównaniu z dotychczas obowiązującymi przepisami w tym zakresie. Poszerzony został m.in. zakres klauzuli informacyjnej przekazywanej przez administratora danych osobowych osobie, której dane mają być przetwarzane przez administratora danych osobowych.

1. Znaczenie wypełniania obowiązku informacyjnego w procesie przetwarzania danych osobowych.

1.1. Obowiązek informacyjny i jego uzasadnienie w dotychczas obowiązujących przepisach o ochronie danych osobowych

W dotychczas obowiązujących przepisach o ochronie danych osobowych, a zatem uchylonej już Dyrektywie 95/46² i implementującej do polskiego porządku prawnego Dyrektywę ustawie o ochronie danych osobowych³, obowiązek informacyjny był podkreślany bardzo mocno, jako źródło informacji dla osoby, której dane miały być przetwarzane w celu zagwarantowania przysługującego tej osobie prawa do kontroli przetwarzania danych. Jak zostało to ujęte w preambule Dyrektywy 95/46 „Jeżeli przetwarzanie danych ma być rzetelne, osoba, której dane dotyczą, musi mieć możliwość dotarcia do informacji o wystąpieniu czynności przetwarzania danych oraz, jeżeli dane są uzyskiwane od niej, musi otrzymać dokładne i pełne informacje, uwzględniające okoliczności pozyskiwania danych,„ (motyw 38 preambuły)

Zatem, zgodnie z uchyloną już ustawą o ochronie danych osobowych z 1997 r, określającą m.in. obowiązki administra-

torów danych osobowych i prawa osób, których dane były przetwarzane, przy dopełnianiu obowiązku informacyjnego w stosunku do osoby, od której dane osobowe były bezpośrednio uzyskiwane od niej samej, administrator danych był zobowiązany podać identyfikujące go informacje (o nazwie i siedzibie), celu zbierania danych a także znanych w momencie zbierania danych odbiorcach bądź kategoriach odbiorców, o prawie dostępu do treści danych oraz ich poprawiania, a także o dobrowolności bądź obowiązku podania danych, jeśli dane były zbierane na podstawie przepisów prawa – w takiej sytuacji administrator zobowiązany był podać także podstawę prawną zbierania danych.

Natomiast w przypadku, gdy dane zostały pozyskane przez administratora danych z innego źródła, obowiązek informacyjny obejmował informacje dotyczące tożsamości administratora danych, celu i zakresu zbierania danych oraz odbiorców bądź kategorii odbiorców danych, źródła danych a także prawa dostępu do treści danych i prawa ich poprawiania, gdyby się okazało, że są nieprawidłowe, niepełne czy nieprawdziwe. Obowiązek informacyjny obejmował także informacje o prawach przysługujących osobie, której dane były przetwarzane, wynikających z przepisów art. 32 ust.1 pkt.7 i 8 ustawy o ochronie danych osobowych, które obejmowały m.in. możliwość wniesienia umotywowanego pisemnego żądania zaprzestania przetwarzania danych osoby, ze względu na jej szczególną sytuację, jeśli dane przetwarzane były w oparciu o ogólnie sformułowane przesłanki przetwarzania wskazane w art. 23 ust.1 pkt.4 i 5 ustawy o ochronie danych, pozwalające na przetwarzanie jeśli byłoby to niezbędne do wykonania określonych prawem zadań realizowanych dla dobra publicznego bądź dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów innych administratorów.

Uchylona ustawa o ochronie danych osobowych, obok obowiązku informacyjnego, który powinien być dokonany przez administratora danych z mocy prawa w momencie zbierania danych, przewidywała także możliwość udzielenia informacji na wniosek osoby, której dane dotyczyły, przy czym uprawnienie do uzyskania informacji obejmował jedynie takie informacje, które zostały wskazane w art. 32 ust.1 ustawy o ochronie danych osobowych, w tym „informacji, od kiedy

1 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 119;

2 Dyrektywa 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych z dnia 24 października 1995 r.;

3 Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (T.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 922 ze zm.)

przetwarza się w zbiorze dane jej dotyczące, oraz podania w powszechnie zrozumiałej formie treści tych danych”(art. 32 ust.1 pkt.3 uchylonej ustawy o ochronie danych osobowych).

Przepisy, zarówno Dyrektywy 95/46, jak i wzorowanej na Dyrektywie polskiej ustawie o ochronie danych osobowych, zwalniały z obowiązku informacyjnego, zwłaszcza wówczas, gdy „osoba, której dane dotyczą, posiada już tę informację” a ponadto „gdy rejestracja lub ujawnianie danych jest wyraźnie przewidziane przez prawo/.../”

1.2. Obowiązek informacyjny w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego 2016/679 (RODO)

Szczególne znaczenie wykonania obowiązku informacyjnego zaakcentowane zostało w przepisach Rozporządzenia 2016/679 (RODO).

Rozporządzenie – już w motywach 60 i 61 Preambuły – wskazuje, że zasady rzetelnego i przejrzystego przetwarzania danych wymagają, aby osoba, której dane dotyczą, była informowana o prowadzeniu operacji przetwarzania danych i o jej celach a administrator danych powinien podać takiej osobie wszelkie inne informacje niezbędne do zapewnienia rzetelności i przejrzystości przetwarzania, „uwzględniając konkretne okoliczności i konkretny kontekst przetwarzania danych osobowych”. A jeżeli gromadzone są dane od osoby, której dotyczą, należy ją poinformować – w momencie zbierania danych - czy ma obowiązek je podać oraz poinformować o konsekwencjach ich niepodania.

Rozporządzenie znacznie poszerzyło zakres informacji przekazywanych osobie, której dane są przetwarzane w wykonaniu obowiązku informacyjnego. Poszerzenie zakresu informacji w klauzuli informacyjnej dotyczy zarówno sytuacji zbierania danych od osoby, której dane dotyczą (art. 13 RODO), jak i klauzuli w wykonaniu obowiązku informacyjnego wobec osoby, której dane pozyskiwane są z innego źródła (art. 14 RODO), a zatem w obydwu sytuacjach, gdy administrator danych zobowiązany został – z mocy prawa – do dopełnienia obowiązku informacyjnego. Obowiązek informacyjny nakładany przepisami na administratora danych jako obowiązek wynikający z mocy prawa, uzupełniony został obowiązkiem udzielenia informacji na wniosek osoby, której dane są przetwarzane, związanym z prawem osoby dostępu do danych (art. 15).

Art.13 RODO, określający zakres klauzuli informacyjnej, w przypadku zbierania danych od osoby, której dane dotyczą, nakazuje udzielenie informacji o administratorze danych tożsamość administratora i dane kontaktowe, a jeśli ma to zastosowanie także informacji dotyczącej danych kontaktowych inspektora ochrony danych, o celach przetwarzania danych oraz podstawie prawnej przetwarzania, jeśli przetwarzanie odbywa się na podstawie art. 6 ust.1 lit,f, o prawnie uzasadnionych interesach realizowanych przez administratora lub przez stronę trzecią, o odbiorcach danych osobowych lub kategoriach odbiorców jeżeli istnieją, o zamiarze przekazania danych do państwa trzeciego lub organizacji międzynarodowej, a także „inne informacje niezbędne do zapewnienia rzetelności i przejrzystości przetwarzania, takie jak: o okresie przechowywania danych, a gdy nie jest możliwe dokładne wskazanie okresu przechowywania danych o kryteriach ustalania tego okresu, o prawie żądania od administratora dostępu do danych osoby, której dane dotyczą, a także o prawie

do ich sprostowania, usunięcia lub ograniczenia przetwarzania lub o prawie wniesienia sprzeciwu wobec przetwarzania, a także o prawie do przenoszenia danych. Administrator powinien poinformować także – jeśli dane są przetwarzane w oparciu o udzieloną administratorowi zgodę na przetwarzanie danych, o prawie do cofnięcia zgody w dowolnym momencie bez wpływu na zgodność z prawem przetwarzania, którego dokonano na podstawie zgody przed jej cofnięciem. Wreszcie administrator powinien poinformować o prawie do wniesienia skargi do organu nadzorczego, oraz o tym, czy podanie danych jest wymogiem ustawowym lub umownym lub warunkiem zawarcia umowy, a także czy osoba, której dane dotyczą jest zobowiązana do podania danych i jakie są ewentualne konsekwencje niepodania danych, a także o zautomatyzowanym podejmowaniu decyzji w tym o profilowaniu (o którym mowa w art. 22 ust.1 i 4 RODO) oraz – jeśli ma to miejsce – o znaczeniu i przewidywanych konsekwencjach takiego przetwarzania dla osoby, której dane dotyczą.

Wielkość informacji określonych w art. 13 ust.1 i 2 RODO, które mogą być przekazywane w ramach wypełniania obowiązku informacyjnego przez administratora danych osobowych wynika z różnorodności podstaw przetwarzania, objętych Rozporządzeniem i różnorodności podmiotów przetwarzających dane, zarówno podmiotów publicznych, jak i prywatnych.

Z tego względu w przypadku dopełniania obowiązku informacyjnego przez administratora danych, działającego w oparciu o konkretną przesłankę przetwarzania danych, przygotowana przez niego klauzula informacyjna powinna być dostosowana do konkretnej sytuacji prawnej zbierania danych osobowych, a zatem uwzględniać tylko te informacje, które są adekwatne do celu i zakresu przetwarzania przez tego administratora danych osobowych.

Powoływany art. 13 zawiera zastrzeżenie, iż przepis nie ma zastosowania, *gdy* – i w zakresie w jakim – *osoba, której dane dotyczą, dysponuje już tymi informacjami*.

Podobnie szeroki zakres klauzuli informacyjnej dotyczy sytuacji pozyskiwania danych osobowych w sposób inny, niż bezpośrednio od osoby, której dane dotyczą. Zakres informacji, które powinny być w takiej sytuacji przekazywane określa art. 14 RODO, który zawiera jednak zastrzeżenie, iż *nie ma on zastosowania, gdy pozyskiwanie lub ujawnianie informacji jest wyraźnie uregulowane prawem Unii lub prawem państwa członkowskiego, któremu podlega administrator danych*, przewidującym odpowiednie środki chroniące prawnie uzasadnione interesy osoby, której dane dotyczą.

Podobnie, jak w dotychczas obowiązujących przepisach prawa, także RODO daje osobom, których dane są przetwarzane, do uzyskania informacji o przetwarzaniu danych na wniosek złożony do administratora danych. Uprawnienie to, nazwane w art. 15 prawem dostępu do danych przysługującym osobie, których dane dotyczą, obejmuje nie tylko obowiązek administratora udzielenia na wniosek takiej osoby informacji – obejmującej ewentualne potwierdzenie, że dane wnioskodawcy są przetwarzane - a w takiej sytuacji także informacji o celach przetwarzania, kategorii przetwarzanych danych, planowanego okresu przechowywania danych, a gdy nie jest to możliwe kryteriów ustalania tego okresu, informacji o prawie do żądania od administratora sprostowa-

nia, usunięcia lub ograniczenia przetwarzania danych, o prawie wniesienia skargi do organu nadzorczego, a także, jeżeli dane nie zostały zebrane od osoby, której dotyczą o źródle ich pochodzenia.

Prawo dostępu do danych obejmuje także prawo wglądu w dane, ujęte w obowiązku administratora dostarczenia osobie, której dane dotyczą, kopii danych osobowych podlegających przetwarzaniu. Preambuła do RODO uzupełnia to prawo wglądu w dane wskazując w motywie 63, iż w miarę możliwości administrator danych powinien mieć możliwość udzielania zdalnego dostępu do bezpiecznego systemu, który zapewni osobie, której dane dotyczą, bezpośredni dostęp do jej danych osobowych.

Powoływany art. 15 RODO ogranicza prawo do uzyskania kopii *jeśli może to niekorzystnie wpływać na prawa i wolności innych osób*.

2. Przepisy prawa stanowiące podstawę udzielania świadczeń z zakresu pomocy społecznej.

Przepisami określającymi prawo do pomocy społecznej jest ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁴.

Ustawa kompleksowo reguluje zagadnienia związane z udzielaniem pomocy, w tym zagadnienia związane z przetwarzaniem danych osobowych osób korzystających z pomocy, począwszy od zbierania danych po ich wykorzystywanie w trakcie postępowania w zakresie niezbędnym do udzielania świadczeń. Uzupełnieniem ustawy są przepisy wykonawcze wskazujące na dane niezbędne do sporządzenia dokumentów traktowanych jako dowody w prowadzonych sprawach.

Przy omawianiu zagadnień związanych z przetwarzaniem danych osobowych na potrzeby udzielania pomocy społecznej nie można pominąć faktu, iż zakres zbieranych i wykorzystywanych danych jest szeroki, obejmuje nie tylko dane „zwykłe”, określające tożsamość osoby i dotyczące osoby, jest statusu rodzinnego, materialnego czy zawodowego, ale i dane traktowane jako dane sensytywne wyliczone w art. 100 ust.2 ustawy o pomocy społecznej, tj. „dane dotyczące pochodzenia etnicznego, stanu zdrowia, nałogów, skazań, orzeczeń o ukaraniu, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym”⁵. W praktyce zakres zbieranych danych jest jeszcze szerszy i bardziej szczegółowy zważywszy na treść wymaganych dokumentów mających potwierdzać status osób ubiegających się o przyznanie świadczenia, czego przykładem jest choćby żądanie przedstawienia orzeczenia komisji do spraw inwalidztwa i zatrudnienia (bądź orzeczenia lekarza orzecznika) o niezdolności do pracy, niezdolności do samodzielnej egzystencji bądź orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, czy dowodów na otrzymywane świadczenia z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (rodzaje świadczeń i tytuł do otrzymywania świadczeń).

Dodatkowo, na potrzeby wykonania zadań z zakresu pomocy społecznej (sprawienia pogrzebu wyznaniowego zgod-

nie z art. 44 ustawy) zbierane są także informacje o wyznaniu osoby, co jest informacją dotyczącą „przekonań religijnych”, czyli danych wymienionych w art. 9 ust.1 RODO, jako danych sensytywnych, chociaż w ustawie o pomocy społecznej, w katalogu danych szczególnie chronionych, brak jest podstaw prawnych do zbierania takich danych.

Zważywszy na szczególny charakter postępowań z zakresu pomocy społecznej, a zwłaszcza na fakt, iż korzystanie z pomocy wciąż traktowane jest w niektórych kręgach opinii publicznej jako stygmatyzujące, prawo do ochrony danych nabiera szczególnego znaczenia. Wprawdzie ustawa o pomocy społecznej kreuje specyficzną tajemnicę pomocy społecznej w postaci zakazu podawania do wiadomości publicznej nazwisk osób korzystających z pomocy społecznej oraz rodzaju i zakresu przyznanego świadczenia (art. 100 ust.1 ustawy o pomocy społecznej), a także nakłada na pracowników socjalnych obowiązek zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w toku czynności zawodowych, także po ustaniu zatrudnienia “ chyba, że działa to przeciwko dobru osoby lub rodziny” (art. 119, ust. 2 pkt.5 ustawy o pomocy społecznej), to same przepisy ustawy o pomocy społecznej nie określają procedur i instrumentów ochrony danych czyli nie gwarantują takiego bezpieczeństwa danych, jak przepisy o ochronie danych osobowych.

Objęcie działań jednostek pomocy społecznej jako podmiotów przetwarzających dane osobowe przepisami o ochronie danych osobowych oznacza konieczność wykonywania obowiązków wynikających z przepisów o ochronie danych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej będące administratorami danych osobowych, także w zakresie obowiązków wykonywanych wobec osób, których dane są przetwarzane.

Do obowiązków tych należy obowiązek informacyjny.

3. Obowiązek informacyjny a przetwarzanie danych na potrzeby udzielania świadczeń z pomocy społecznej.

Wszelkie działania w zakresie prowadzenia postępowań w celu udzielenia świadczenia z pomocy społecznej są szczegółowo określone przepisami prawa, z zachowaniem pewnego marginesu swobody oceny sytuacji i podjęcia stosownej w danym momencie decyzji przez pracowników socjalnych. Nie wynika to jedynie z potrzeby zagwarantowania praw i wolności osób, będących klientami pomocy społecznej, ale także z konieczności określenia granic swobody działania pracowników pomocy społecznej w ramach uznania administracyjnego w celu osiągnięcia założonego efektu, sformułowanego w art. 2 ustawy o pomocy społecznej, tj. pomocy mającej na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

3.1. Zbieranie danych na potrzeby udzielania świadczeń z pomocy społecznej bezpośrednio od osoby, której dane dotyczą, a wykonanie obowiązku informacyjnego.

3.1.1. Zakres obowiązku informacyjnego a jego wyłączenie (ograniczenie)

RODO w art. 13, przywołanym we wcześniejszej części niniejszej opinii, zwalnia z obowiązku informacyjnego dopełnianego w momencie zbierania danych „gdy – i w zakresie

4 T.j. Dz. U. z 2018, poz. 1508;

5 Obecny katalog danych sensytywnych ujęty został nieco inaczej w RODO; zgodnie z art. 9 ust.1 danymi sensytywnymi są m.in. dane ujawniające pochodzenie etniczne, przekonania religijne, dane dotyczące zdrowia, a wg. art.10: dane dotyczące „wyroków skazujących oraz naruszeń prawa lub powiązanych środków bezpieczeństwa”. Nie znowelizowane po wejściu w życie RODO przepisy ustawy o pomocy społecznej odbiegają zatem w formie od art. 9 i 10 RODO i powinny być dostosowane do obecnego brzmienia wskazanych przepisów;

w jakim – osoba, której dane dotyczą dysponuje już tymi informacjami” (art. 13 ust.4 RODO).

Powołany przepis zwalnia z obowiązku informacyjnego jedynie w zakresie, w jakim dana osoba informacje już posiada, zatem – jak zostało to ujęte w przepisie, zwalnia jedynie w zakresie „ w jakim osoba dysponuje już takimi informacjami”. Nie zwalnia zatem -generalnie i w całości - z obowiązku informacyjnego w każdym przypadku, gdy osoba, której dane dotyczą posiada jakiegokolwiek informacje objęte klauzulą informacyjną, np. o administratorze danych osobowych, w tym przypadku o ośrodku pomocy społecznej, w imieniu którego dane są zbierane. Ponadto ten stan poinformowania osoby (wiedzy, świadomości) co do informacji o administratorze danych i zasadach przetwarzania danych musi trwać w momencie zbierania danych.⁶

Zważywszy na szeroki zakres informacji przekazywanych w ramach spełniania obowiązku informacyjnego wymaganego przez art. 13 RODO – także w przypadku, gdy klauzula informacyjna została dostosowana do potrzeb postępowania w sprawach pomocy społecznej i obejmuje jedynie niektóre z nich - można przyjąć, iż nie wszystkie informacje znane są osobie, od której pracownik ośrodka pomocy żąda podania danych. Nawet, jeśli znany jest administrator danych (ośrodek pomocy społecznej) - ponieważ przyszedł klient pomocy sam zgłosił się z wnioskiem o przyznanie świadczenia- to niewątpliwie nie będą znane takiej osobie dane kontaktowe inspektora ochrony danych⁷ czy okres, przez który dane osobowe będą przechowywane, „a gdy nie jest to możliwe, kryteria ustalania tego okresu”. Można zatem uznać, że w momencie zbierania danych osobowych na potrzeby udzielenia pomocy społecznej, powinien być dopełniony obowiązek informacyjny.

Zakres informacji przekazywanych w ramach wykonywania obowiązku informacyjnego powinien obejmować – zgodnie z wymogiem z art. 13 – dane dotyczące administratora (tj. w tym przypadku będzie to nazwa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej wraz z adresem siedziby), dane kontaktowe (np. adres e-mailowy, numer telefonu) inspektora ochrony danych, cele przetwarzania danych oraz przesłankę przetwarzania (w tym przypadku powinien zostać podany akt prawny stanowiący podstawę żądania danych), okres przez który dane osobowe będą przechowywane (podstawy prawne archiwizowania dokumentów), informacje o prawie żądania dostępu do danych, ich sprostowania, a także o prawie wniesienia skargi do organu nadzorczego. Osoba, od której dane są pozyskiwane powinna zostać także poinformowana, o ustawowym wymogu podania danych (żądanych na podstawie ustawy o pomocy społecznej i przepisów wykonawczych - w ramach wywiadu środowiskowego a także danych w postaci złożenia oświadczenia o dochodach i stanie majątku) oraz o konsekwencjach niepodania danych.

6 P.Litwiński (red.), P. Barta, M. Kawecki: Rozporządzenie UE w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i swobodnym przepływem takich danych. Komentarz, Warszawa 2018, s.376;

7 RODO – zgodnie z art. 37 ust.1 – zobowiązuje do wyznaczenia inspektora ochrony danych każdego administratora danych osobowych będącego podmiotem publicznym, a art. 9 obowiązującej ustawy o ochronie danych osobowych definiuje organy i podmioty publiczne, jako jednostki sektora publicznego;

Z taką klauzulą informacyjną, a zwłaszcza z częścią klauzuli dotyczącą obowiązku podania danych oraz konsekwencjach niepodania danych na potrzeby udzielenia świadczenia z pomocy społecznej, współgrają przepisy art. 107 ustawy o pomocy społecznej, według których, niewyrażenie zgody na przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego przez osoby lub rodziny ubiegające się o udzielenie świadczenia z pomocy społecznej lub na jego aktualizację, stanowi podstawę do odmowy przyznania świadczenia, uchylenia decyzji o przyznaniu świadczenia lub wstrzymania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (art. 107 ust. 4a). Podobne konsekwencje, w postaci wydania decyzji o odmowie przyznania świadczenia, przewiduje art. 107 ust.5 ustawy o pomocy społecznej w przypadku odmowy złożenia oświadczenia o dochodach i stanie majątkowym.

Zaznaczyć przy tym należy, iż o ile przepisy o ochronie danych osobowych wskazują na skutki niepodania danych w przypadku, gdy obowiązek podania danych wynika z przepisów prawa, o tyle ustawa o pomocy społecznej określa skutki niewyrażenia zgody na przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego, czyli czynności procesowej, w ramach postępowania administracyjnego o udzielenie pomocy (zweryfikowanie udzielania pomocy).

3.1.2. Sposób wykonania obowiązku informacyjnego

Jak podkreśla się w literaturze, dla należytego wykonania obowiązku informacyjnego ważny jest moment przekazania wszystkich niezbędnych informacji, a ma to nastąpić „podczas” tj. w momencie zbierania danych osobowych. Nie jest przy tym ważny sposób zbierania danych, natomiast wykonanie obowiązku informacyjnego powinno nastąpić z inicjatywy administratora danych⁸, ponieważ dopełnienie obowiązku informacyjnego w momencie zbierania danych pozwala na skorzystanie z przysługujących osobie praw, w szczególności wówczas, gdy osoba, której dane dotyczą ma swobodę wyboru co do podania, bądź niepodania informacji jej dotyczących, chyba, że chodzi o zbieranie danych na podstawie przepisów prawa. W przypadku zbierania danych, jeśli obowiązek podania danych wynika z przepisów prawa, jak ma to miejsce w przypadku przepisów o pomocy społecznej, wykonanie przez administratora obowiązku informacyjnego stanowi wskazanie osobie, której dane są zbierane, negatywnych dla niej skutków niepodania danych.

W literaturze prezentowany jest – jak się wydaje trafny - pogląd, iż wykonanie obowiązku informacyjnego dotyczy także sytuacji, gdy administrator uzyskuje „nowe „ dane w postaci nowych, dodatkowych informacji o osobie, której dane już posiada, a więc dokonuje rozszerzenia zakresu (kategorii) danych osobowych⁹. Nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy w ramach prowadzonego postępowania posiadane przez administratora dane zostaną jedynie zaktualizowane.

Podobnie, jak w poprzednio obowiązujących przepisach z zakresu ochrony danych osobowych, RODO nie przesądza o sposobie wykonania obowiązku informacyjnego, ważne jest jednak, by administrator mógł udowodnić, iż dopełnił wykonania obowiązku informacyjnego. Z tego względu ważną będzie jakakolwiek forma udokumentowania wykonania obowiązku informacyjnego, tj. np. załączenie do dokumenta-

8 P.Litwiński (red.), P.Barta, M.Kawecki: Rozporządzenie ..., op. cit., s.373- 374;

9 P.Litwiński (red.), P.Barta, M.Kawecki: Rozporządzenie ..., op. cit., s. 375;

cji podpisanego przez osobę informowaną formularza zawierającego klauzulę informacyjną, tym bardziej, że naruszenie przepisów dotyczących praw osób, których dane dotyczą, w tym przepisów określających obowiązek informacyjny stanowi podstawę nałożenia kary pieniężnej na administratora danych osobowych do wysokości 100 tys. zł.¹⁰

3.2. Zbieranie danych na potrzeby udzielania świadczeń z pomocy społecznej z innych źródeł danych a obowiązek informacyjny.

Art. 14 ust. 5 pkt. c RODO wyłącza konieczność wykonania obowiązku informacyjnego w sytuacji, gdy pozyskiwanie danych jest wyraźnie uregulowane prawem Unii lub prawem państwa członkowskiego, któremu podlega administrator, przewidującym odpowiednie środki chroniące prawnie uzasadnione interesy osoby, której dane dotyczą.

W przypadku uzyskiwania informacji z innych źródeł, a nie bezpośrednio od osoby, której dane dotyczą, przez podmioty wykonujące zadania z zakresu pomocy społecznej na potrzeby prowadzonych postępowań w zakresie udzielania świadczeń z pomocy społecznej, instytucje pomocy społecznej działają wyłącznie w ramach przepisów prawa. Oznacza to zwolnienie jednostek pomocy społecznej jako administratorów danych osobowych z obowiązku informacyjnego, w przypadku uzyskiwania informacji od innych podmiotów publicznych i niepublicznych, w ramach prowadzonych przez te jednostki postępowań opartych na przepisach prawa.

3.3. Dopełnianie obowiązku informacyjnego na wniosek osoby, której dane są przetwarzane.

Art.15 RODO określa prawo osoby, której dane są przetwarzane do uzyskania informacji udzielanej przez administratora danych na wniosek tej osoby. Przepis w kształcie określonym art. 15, nie zawiera żadnych ograniczeń co do możliwości korzystania z przysługującego osobie prawa, bez względu na to, czy w momencie zbierania danych (bezpośrednio od tej osoby bądź z innego źródła) administrator wywiązał się z obowiązku informacyjnego, czy nie. Powołany przepis nie określa także – inaczej, niż było to określone w uchylonej ustawie o ochronie danych osobowych z 1998 r., w której z prawa do informacji osoba mogła korzystać raz na 6 miesięcy i dopiero częstsze korzystanie z tego prawa mogło stanowić podstawę do ustalenia przez administratora danych odpłatności za udzielanie informacji - częstotliwości składania wniosków o udzielenie informacji.

3.3.1. Zakres informacji udzielanych na wniosek osoby, której dane dotyczą

Zgodnie z powołanym art. 15 ust.1 RODO, osoba, której dane dotyczą jest uprawniona do uzyskania od administratora potwierdzenia, czy przetwarzane są dane osobowe jej dotyczące, a jeśli ma to miejsce do uzyskania informacji wskazanych w ust.1 tego przepisu. Katalog informacji wymienionych w powołanym przepisie jest szeroki, natomiast ze względu na cel przetwarzania danych administrator danych (jednostka organizacyjna pomocy społecznej) powinien uwzględnić żądanie i udzielić informacji w zakresie adekwatnym do celu przetwarzania, czyli adekwatnych do przetwarzania danych na potrzeby udzielania świadczeń z pomocy społecznej.

Osoba, która składa wniosek o udzielenie informacji jest uprawniona do uzyskania informacji : o celu przetwarzania; kategoriach odnośnych danych osobowych; w miarę możliwości – o planowanym okresie przechowywania danych osobowych, a gdy nie jest to możliwe, o kryteriach ustalania tego okresu; o prawie do żądania od administratora sprostowania, uzupełnienia danych niekompletnych bądź usunięcia danych które są nieprawidłowe a także o prawie wniesienia skargi do organu nadzorczego.

Jakkolwiek podejmowanie rozstrzygnięć w sprawach pomocy społecznej odbywa się zawsze po przeprowadzeniu określonego prawem postępowania i wydaniu decyzji administracyjnej uwzględniającej faktyczne i prawne argumenty dotyczące konkretnego adresata, to – w celu rozwiania wszelkich wątpliwości, które mogłyby pojawić się u osób składających wnioski o informację w związku poglądami prezentowanymi przez niektórych autorów o automatyzacji działań administracji publicznej¹¹ –klauzula informacyjna powinna zawierać także informację o tym, iż ośrodek pomocy społecznej nie rozstrzyga spraw w systemie zautomatyzowanego podejmowania decyzji, ani nie dokonuje profilowania.

Nie ma natomiast potrzeby udzielania „informacji o odbiorcach lub kategoriach odbiorców którym dane zostaną ujawnione”, chociaż art.15 RODO wskazuje na taki zakres informacji ponieważ dane przetwarzane na potrzeby pomocy społecznej nie są udostępniane podmiotom, które można byłoby uznać za odbiorców danych w świetle definicji pojęcia „odbiorca danych” zawartej w art. 4 pkt.9 RODO¹².

3.3.2. Prawo dostępu do danych na podstawie art. 15 RODO

Art.15 RODO rozszerza uprawnienia osób, których dane są przetwarzane, o dostęp do danych. Art.15 ust.3 zobowiązuje administratora danych do dostarczenia osobie, której dane są przetwarzane kopii danych podlegających przetwarzaniu, z tym, że – jak zostało to zastrzeżone w motywie 63 preambuły RODO - w przypadku przetwarzania przy wykorzystaniu systemu informatycznego, administrator powinien – „w miarę możliwości” –udzielać zdalnego dostępu do bezpiecznego systemu, który zapewni osobie, której dane dotyczą, bezpośredni dostęp do jej danych osobowych.

Istotą obowiązku dostarczenia kopii danych jest umożliwienie osobie, której dane dotyczą, bezpośredniego wglądu w dane, a nie tylko – jak wynikało to z uchylonej ustawy o ochronie danych osobowych z 1997 r. – udzielenie informacji o przetwarzanych danych osobowych. Prawodawca nie ogranicza dostępu o danych, ani nie wyłącza obowiązku dostarczenia kopii danych pod warunkiem, że prawo do uzyskania kopii nie będzie niekorzystnie wpływać na prawa i wolności innych osób. Jedynym ograniczeniem może być

11 W literaturze zdarzają się – trudne do zaakceptowania - wypowiedzi, które uznają za dozwolone opieranie działań organów administracji publicznej w postaci sporządzania przez system informatyczny treści rozstrzygnięcia w danej sprawie bądź gotowej decyzji administracyjnej skierowanej do danego adresata, a zatem sporządzane w drodze „automatycznego podejmowania decyzji”. Por G. Sibiga: Postępowanie w sprawach ochrony danych osobowych, Warszawa 2003, s.84

12 Pojęcie „odbiorcy danych” zdefiniowane zostało w art. 4 pkt 9 RODO ; „odbiorca” oznacza osobę fizyczną lub prawną, organ publiczny, jednostkę lub inny podmiot, któremu ujawnia się dane osobowe, niezależnie od tego, czy jest stroną trzecią, z tym, że „organy publiczne, które mogą otrzymywać dane osobowe w ramach konkretnego postępowania zgodnie z prawem Unii lub prawem państwa członkowskiego, nie są jednak uznawane za odbiorców”

10 Por. art.102 ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych, Dz.U. z 2018, poz. 1000;

ewentualna odpłatność (w rozsądnej wysokości wynikającej z kosztów administracyjnych) przewidziana za dostarczanie kolejnych kopii.

Przepis art. 15 ust.3 RODO nie wskazuje, w jakiej formie administrator powinien wykonać obowiązek dostarczenia kopii danych poza sytuacją, gdy – jak zostało to określone w art. 15 ust.3 RODO – jeśli osoba zwraca się o kopię drogą elektroniczną i jeśli nie zaznaczy inaczej, informacji udziela się powszechnie stosowaną drogą elektroniczną.

Rozporządzenie nie określa także zakresu danych, które powinny być zawarte w przekazanej przez administratora danych kopii. Literalnie odczytywany przepis art. 15 ust.3 RODO będzie oznaczać, że administrator danych powinien dostarczyć kopię dokumentów w których zawarte są dane osobowe, w przypadku pomocy społecznej np. kopię wywiadu środowiskowego, ale także kopie dokumentów dostarczonych przez są osobę zainteresowaną (np. dokumentów określających status finansowy, zawodowy czy rodzinny tej osoby).

Jednakże w przypadku przetwarzania szerokiego zakresu danych, a także danych, których treść zmienia się wskutek np. zmiany przepisów jeśli dane przetwarzane są przez długi okres czasu, jak ma to miejsce często w sytuacji przetwarzania danych na potrzeby udzielania świadczeń z pomocy społecznej, powstaje wątpliwość co do zakresu danych zawartych w kopii danych, która ma być dostarczona osobie, której dane dotyczą, w związku z jej żądaniem udzielenia informacji na podstawie art. 15 RODO. W szczególności powstaje wątpliwość, czy obowiązek dostarczenia kopii będzie obejmować także dane "historyczne" zawarte w dokumentach prowadzonych spraw?

Pomoc w rozstrzygnięciu takich problemów mają stanowić przepisy obowiązującej ustawy o ochronie danych osobowych. Zgodnie z art. 5 ust.2 ustawy o ochronie danych osobowych, w przypadku, gdy wykonanie obowiązków o których mowa w art. 15 ust.1 i 3 RODO wymaga niewspółmiernie dużego wysiłku związanego z wyszukaniem danych osobowych, administrator wykonujący zadanie publiczne wzywa osobę, której dane dotyczą do udzielenia informacji pozwalających na wyszukanie tych danych. Powołanie się w cytowanym przepisie art.5 ust.2 ustawy o ochronie danych na art. 64 Kpa wskazuje, że nieudzielenie przez osobę informacji pozwalających na wyszukanie danych spowoduje pozostawienie wniosku (w przepisie Kpa „podania”) bez rozpoznania.

3.3.3. Udostępnianie informacji na podstawie art. 15 RODO a postępowanie administracyjne.

W sytuacji przetwarzania danych przez organ administracyjny w ramach działań podejmowanych na podstawie przepisów prawa, np. na potrzeby udzielania świadczeń z pomocy społecznej, powstaje pytanie, czy osobom, których dane są przetwarzane w związku z prowadzonym postępowaniem (stronom postępowania) przysługują dwa rodzaje uprawnień: 1) uprawnienie do wglądu w akta prowadzonej sprawy (prawo do żądania z akt sprawy uwierzytelnionych odpisów, jeśli jest to uzasadnione ważnym interesem strony) oraz 2) uprawnienie wynikające z przepisów o ochronie danych osobowych – prawo do kopii danych osobowych, czy też tylko jedno tych uprawnień?

Jakkolwiek zakres tych uprawnień jest nieco inny (pierwszym przypadku, wynika z przepisów postępowania administracyjnego prawo do uwierzytelnionych odpisów dokumen-

tów – w drugim przypadku : kopia danych osobowych), to w opracowaniach dotyczących ochrony danych osobowych pojawia się pogląd, iż strona postępowania administracyjnego nie może w toku postępowania i w stosunku do własnych danych osobowych skorzystać z uprawnień przyznanych jej przez art. 15 RODO¹³. Oznaczałoby to, że w trakcie postępowania administracyjnego, np. w sprawie przyznania świadczeń z pomocy społecznej, osoba będąca stroną postępowania będzie mogła uzyskać jedynie kopie dokumentów w oparciu o przepisy postępowania administracyjnego, natomiast nie będzie mogła skorzystać z prawa do kopii danych w oparciu o art. 15 ust.3 RODO.

4. Wykonywanie obowiązku informacyjnego według reguł określonych w RODO wobec osób, których dane zostały zebrane przed wejściem w życie Rozporządzenie

W odniesieniu do wykonywania obowiązku informacyjnego w praktyce różnych administratorów danych osobowych, także będących podmiotami publicznymi, podejmowane są działania mające na celu dopełnianie obowiązku informacyjnego w formule określonej przepisami RODO „wstecznie”, tj. także wobec osób, których przetwarzane dane osobowe zostały zebrane w przeszłości, tj. przed wejściem w życie rozporządzenia (RODO), które nastąpiło 25 maja 2018 r.

Uzasadnieniem takiego postępowania miałyby być przepisy art.99 w związku z motywem 171 RODO, nakazującym dostosowanie przetwarzania rozpoczętego przed wejściem w życie RODO do przepisów tego aktu w terminie 2 lat od jego wejścia w życie; reguła ta ma mieć zastosowanie do przypadków, w których dane będą przetwarzane także w czasie stosowania RODO co miałyby oznaczać, że „jeśli w dniu rozpoczęcia stosowania rozporządzenia ogólnego przetwarzanie danych już trwa, to należy je dostosować do przepisów tego aktu w terminie 2 lat od jego wejścia w życie./../reguła ta znajdzie zastosowanie tylko do tych przypadków, w których dane będą przetwarzane także w czasie stosowania rozporządzenia 2016/679 /../” co oznacza, że „/../ każdy administrator powinien spełnić obowiązek informacyjny – w zakresie i w sposób określony w rozporządzeniu 2016/679- do 25.05.2018 chyba, że do tego okresu zaprzestanie przetwarzania danych”¹⁴.

Zacytowany pogląd jest sprzeczny z przyjętymi w polskim systemie prawnym regułami obowiązywania norm prawnych, według których źródłem praw i obowiązków musi być akt prawny powszechnie obowiązujący rangi ustawowej 15, a po wejściu Polski do UE, akt normatywny unijny wchodzący do krajowego porządku prawnego. Takim aktem prawnym powszechnie obowiązującym, zastępujący ustawodawstwo krajowe w sferze ochrony danych osobowych jest RODO, uchwalone 27 kwietnia 2016 r, które weszło w życie 25 maja 2018 r.

W polskim systemie prawnym obowiązek przestrzegania norm prawnych aktywowany jest o momentu wejścia w życie danego aktu prawnego. Jeśli zatem RODO weszło w życie 25 maja 2018 r., to dopiero po tej dacie możliwe jest traktowanie RODO jako wiążącego wzorca oceny procesów przetwa-

13 P. Litwiński (red.), P. Barta, M. Kawecki: Rozporządzenie ..., op. cit. s. 393;

14 J. Łuczak, komentarz do art. 13 RODO (w:) E. Bielak - Jomaa, D. Lubasz (red.) : RODO Ogólne rozporządzenie o ochronie danych. Komentarz, Warszawa 2018, s. 490-491;

15 Por. wyroki NSA z 6 lutego 1981 r. (SA 89/81), OSPiKA 10/1981; wyrok NSA z 20 lipca 1981 r. (SA 805/81), OSPiKA 2/1981;

rzania danych i to dopiero podejmowanych po dacie wejścia w życie RODO. Wskazuje na to także obowiązująca w systemie prawa administracyjnego „zasada aktualności”, potwierdzona w orzecznictwie NSA, według której późniejsza zmiana przepisów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia administracyjnego nie ma znaczenia dla oceny prawidłowości decyzji wydanej pod rządami poprzednio obowiązującej regulacji¹⁶.

W konkluzji należy zatem przyjąć, iż administrator danych osobowych powinien wykonywać obowiązki wobec osób, których dane przetwarza, w tym obowiązek informacyjny, w kształcie i zakresie określonym w RODO, dopiero od momentu wejścia RODO w życie, tj. od dnia 25 maja 2018 r. Oznacza to także, że nie ma podstaw prawnych żądanie, aby administratorzy danych korygowali klauzulę informacyjną wstecznie, wykonując „dodatkowy” obowiązek informacyjny w nowej formule wobec osób, których dane zostały zebrane przed wejściem w życie RODO.

Pomijając aspekty teoretyczno-prawne dotyczące momentu wejścia w życie i obowiązywania RODO, a w związku z tym wykonywania obowiązków przez administratorów danych osobowych, żądanie uzupełniania klauzul informacyjnych poprzez przekazywanie dodatkowych informacji wszystkim osobom, których dane są przetwarzane po wejściu w życie RODO, a zostały zebrane wcześniej, jest niewykonalne. W szczególności odnosi się to do administratorów danych osobowych wykonujących zadania z zakresu pomocy społecznej.

---

¹⁶ Wyrok NSA z 8.07.2011, I OSK 389/11 Legalis

Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego powstał w 2015 r.
Jest państwową jednostką budżetową podległą MSWiA.
Działa na rzecz dalszej profesjonalizacji samorządu terytorialnego i administracji publicznej.

Opinie i analizy NIST, ul. Zielona 18, Łódź 90-601
Sekretariat tel. +48 42 633 10 70
e-mail: sekretariat@nist.gov.pl